

nalne i smisaone izražajnosti tautologija igra veliku ulogu u lirskoj usmenoj narodnoj poeziji, posebno u pjesmama i naricaljkama.

Treća pojava kojoj A. P. Jevgenjeva posvećuje pažnju jesu sinonimi i sinonimske grupe. Često se u usmenoj narodnoj poeziji pojavljuju tzv. sinonimski parovi, tj. dvije riječi istog značenja koje su tako spojene da tvore neku vrstu složene riječi (npr. rod-plemja, pravda—istina, otec—batjuško). Odnos dvaju sinonima nije u svim parovima jednak; nekad jedan od tih sinonima pripada dijalektu, a drugi književnom jeziku, ili je jedan od njih arhaizam ili riječ stranoga porijekla, — ali osnovno što im je zajedničko jest jednako značenje. Autorica smatra da je do takvih spojeva riječi moglo doći onda kad su te riječi postale sinonimi. Ti su spojevi čvrsti, predstavljaju složenu riječ u kojoj jedna komponenta ima glavni akcenat, a u drugoj je akcenat oslabljen. Jedino kad se prijedlog (uz imenicu) ili negacija (uz glagol) ponavljaju uz svaku komponentu, one postaju opet samostalnije pa imaju obzbe i normalan naglasak. Pored takvih sinonimskih parova postoje i takvi koji između komponentata imaju veznik i ili *da* (pošte da pokušajte, toska i kručina itd.). Autorica smatra da oba tipa sinonimskih parova, osobito ovaj posljednji, imaju funkciju isticanja značenja, dok se u onome prvom značenju prvenstveno ograničuje, precizira, opet u svrhu isticanja. Mišljenje A. A. Potebnje da ponavljanje riječi s istim značenjem pokazuje sporost u nizanju misli, Jevgenjeva odbacuje jer bi to značilo da djela literarnog folkloru nisu umjetnička djela nego rezultat nesvjesnog stvaralaštva, kojim se samo odražava proces mišljenja kazivača. Pored sinonimskih parova autorica navodi i druge tipove sinonimije, npr. tri sinonima u bezvezničkom ili vezničkom spoju, sinonimije s perifrazom i dr., a i njihov različit razmještaj u stihu.

Cetvrta pojava koju Jevgenjeva obrađuje jest stalni epitet. Nasuprot mišljenju da je stalni epitet nastao vrlo davno i da se upotrebljava bez ikakve promjene, autorica iznosi svoje mišljenje da se epiteti mijenjaju pa neki pripadaju i novijem vremenu. Što se tiče stalne upotrebe jednog epiteta uz određenu riječ, ograničen je broj takvih zaista stalnih epiteta (tipa *dobryj molodec*, *krasnaja devuška*, *more sinee*). Više je raširena relativna stalnost epiteta, tj. takva, da jedan predmet ima na raspolaganju niz epiteta pa se spaja s jednim ili dvama prema potrebi. Treći je tip stalnosti epiteta takav da pored jednog ili dva »najstabilnija« epiteta imenica ima velik broj epiteta s kojima se slobodno spaja; imenica kon' pored epiteta *dobryj* ima još dvadesetak drugih u Giljferdingovoj zbirci bilina. U izboru epiteta, dakle, ima riječ tradicija, ali i ne samo ona.

Antica Menac

B. N. PUTILOV, SLAVJANSKAJA ISTORIČESKAJA BALLADA. Akademija nauk SSSR, Institut ruskoj literatury (Puškinskij dom), Moskva—Leningrad 1965, 176 str.

Studija Putilova o slavenskim historijskim baladama značajan je korak u daljnjem izučavanju balada.

Prvo poglavlje »Opća svojstva povijesnih balada« podijeljeno je u dva dijela. U prvom dijelu govori se o mjestu balada, posebno historijskih, među ostalim folklornim vrstama, naročito junačkim epskim pjesmama, historijskim pjesmama, legendama i predajama, o folklornom historizmu te o tome dokle se došlo u njihovu izučavanju kod ostalih slavenskih naroda.

Autor polazi od toga da je viševjekovna borba slavenskih naroda za slobodu i nezavisnost protiv tatarsko-mongolskih i turskih zavojevača utisnula jak pečat narodnoj poeziji i da je ta borba prikazana u mnogim vrstama te književnosti. Tako npr. karakteristične podatke o životu i prilikama u kojima je živio neki slavenski narod za vrijeme najezda i robovanja daju nam, kako kaže autor, i sadržaji folklornih proznih vrsta, prvenstveno predaje i legende. Govoreći o odnosu junačkih epskih pjesama, historijskih pjesama i historijskih balada, Putilov kaže da su ove posljednje ravnopravne s prvima. Junačke epske pjesme, historijske pjesme, predaje i legende, te historijske balade glavne su folklorne vrste u kojima je, kako ističe autor, potpuno i snažno data slika života i borbe narodá.

protiv ugnjetača. Ove vrste, kaže se dalje, tipični su oblici folklornoga historizma u epohi u kojoj su nastala gotovo najveća dostignuća narodnoga usmenoga pjesničkog stvaralaštva. Govoreći o terminu folklorni historizam, pisac kaže da je to umjetnički izraz narodne historijske svijesti u određenoj epohi sredstvima i mogućnostima narodnoga pjesničkog stvaralaštva. Sistem vrsta, nastavlja autor, nacionalna je kategorija: biline pripadaju ruskom folkloru, dume ukrajinskom i sl., a ni historijske pjesme ruske ili češke nisu jedna već dvije samostalne vrste. Dok je u nauci sakupljen i teoretski obrađen značajan materijal o slavenskoj junačkoj epici, dok su se u posljednje vrijeme počeli javljati radovi o slavenskim historijskim pjesmama, dotle se, kaže Putilov, kod historijskih balada izučavanje ograničilo na pojedine usporedbe i upozorenja. Jedan od prvih pokušaja da se postavi veći broj pitanja bio je rad autora ove knjige: »Tipološka povezanost i historijske veze u slavenskim pjesmama-baladama o borbi protiv tatarskog i turskog ropstva«, održan na V međunarodnom kongresu slavista 1963. u Sofiji. U daljnjem izlaganju na dvadesetak stranica pisac izvješćuje o izučavanjima balada i problematici tog izučavanja u već spomenutim slavenskim zemljama.

U drugom dijelu prvoga poglavlja govori se o karakteristikama balada, kao vrste, posebno o onim baladama koje autor smatra historijskim dajući i objašnjenje toga pojma. Za razliku od junačkih epskih pjesama, kaže između ostalog autor, u baladama nije koncentrirana pažnja na slikanje vojnih sukoba, širih epskih borbi narodnih heroja ili armija, ratnih herojskih podviga, pa ni junaka. Drugim riječima, u tim pjesmama ne postoji ni epski svijet, ni epska osnova. Nema tu ni one karakteristične sveobuhvatnosti »historijske« i stalnog vezivanja slika i događaja uz nacionalne centre i historijska lica (realna ili stvorena epskom rekonstrukcijom). Nema ni epske monumentalnosti, hiperbolizma, retardacije, širih primjena epskih formula i drugo. Za razliku od historijskih pjesama, balade nemaju, dodaje autor, onu obavezu estetsku usmjerenost na historijsku konkretnost i faktografsku određenost, na reprodukciju (ili tačnije — pjesničku izgradnju) neponovljivih historijskih epizoda. Sadržaji balada, zaključuje pisac, nisu vezani uz konkretna historijska fakta i (osim rijetkih izuzetaka) ne mogu biti datirani. Junaci balada ne mogu biti (po pravilu) dovedeni u vezu s realnim historijskim ličnostima itd. U tim pjesmama dan je svijet historijskih konflikata, potresa i preokreta te krupnijih promjena u historijskom životu naroda. Priče o dramatskim individualnim sudbinama, o porodičnim tragedijama, uvjetovanim društvenim životnim prilikama, upravo i čine osnovne sadržaje narodnih balada. Kada nastane takva priča, zaključuje Putilov, na osnovi političke historije, pojavljuje se historijska balada. I dalje, sadržaji slavenskih historijskih balada usredotočeni su prvenstveno na teme o tatarskim ili turskim zarobljenicima. Napadi Tatara ili Turaka na grad, selo, zamak, uništenje jednog dijela žitelja i odvođenje drugog u zarobljeništvo, podjela života plijena, teška sudbina onih koje odvođe u ropstvo, njihova sudbina u ropstvu, smrt ili spasenje i povratak kući itd., to su tipične situacije, kaže Putilov, koje (svaka posebno i u različitoj međusobnoj zavisnosti) čine sadržajnu osnovu balada. Na kraju Putilov posebno naglašuje da on zamišlja slavensku historijsku baladu kao grandiozni pjesnički ciklus, jedinstven u svojem sustavu, koji je historijski zakonito nastao u nacionalnom folklornom stvaralaštvu i čije jedinstvo na svoj način odražuje historijsku, kulturnu i duhovnu povezanost Slavena.

Drugo poglavlje »Pjesme o tatarskim i turskim zarobljenicima« podijeljeno je u pet dijelova. U prvom dijelu govori se o ambijentu i nekim zajedničkim motivima. U drugom o zarobljenoj djevojci i vezama ovih balada s tradicijom svadbenih obreda i svadbenih pjesama. U trećem o prisilnoj udaji i prisilnom poturčivanju. U četvrtom o bijegu iz zarobljeništva i spasavanju zarobljenih djevojaka. U petom o baladnom liku zarobljene djevojke, koji je, kako kaže autor, jedan od najznačajnijih u slavenskoj narodnoj poeziji i pripada cjelokupnom slavenskom folkloru.

Treće poglavlje »Balade o tragičnim susretima članova porodice« podijeljeno je na sedam dijelova. Specijalna pažnja posvećena je većem broju pjesama kojih su sadržaji izgrađeni na zagonetnim susretima rođaka. Tu su obrađeni slučajni i tragični susreti sestre sa sestrom, kćerke s majkom, sina s majkom, brata sa sestrom, muža i žene, incesti do kojih dolazi iz nepoznavanja i dr.

Četvrto poglavlje »Historijske veze i tipološko jedinstvo u baladama« podijeljeno je na četiri dijela. U prva tri dijela prikazane su sa komparativnog stajališta motivne veze među slavenskim tradicijama, a dan je i kraći osvrt na slične veze s mađarskim i rumunjskim folklorom. Četvrti dio ovoga posljednjeg poglavlja djeluje kao rezime. Tu se, između ostaloga, kaže da komparativna analiza (koja nije ni izdaleka iscrpla svu problematiku folkloru spomenutih slavenskih naroda) dovodi do ovih opažanja: prvo, da sadržajna sličnost historijskih balada nije karakteristična samo za slavenske narode, nego je to utvrđeno i u usmenoj poeziji balkanskih naroda, a tih pojava ima i u drugim zemljama Evrope; karakter sličnosti je različit te balade pojedinih naroda imaju svoje varijante, nacionalne redakcije i verzije općih sižeā, a iznad svega nacionalnu razradu općih sižeajnih tema; drugo, da sižeai imaju umjetničke osnove u nacionalnim folklornim tradicijama; treće, da se umjetnička sličnost odnosi ne samo na pojedine sižeaje, nego i na pjesnički sistem historijskih balada u cjelini.

Suvremeni istraživači, kako navodi Putilov, ističu ove osnovne moguće uzroke baladnih sličnosti: 1. nezavisna pojava balada sličnog sadržaja »iz sličnih prilika i sličnih crta narodnoga karaktera«; 2. stvaralačko davanje i usvajanje (i preradba) sižeā; 3. teorija pozajmljivanja, koja se u nizu slučajeva dopunjuje ukazivanjem na mogućnosti obostranoga stvaralaštva susjednih naroda; 4. teorija, prema kojoj su slične, po sadržaju, balade srodnih naroda mogle nastati u periodima kada su ti narodi živjeli zajedno.

Završujući ovaj informativni prikaz, napominjem da bi bibliografija navedenih balada i literature (bez obzira na navode u bilješkama) korisno poslužili svakom onom koji se bavi tim problemima.

Ante Nazor

SLAVJANSKI FOLKLOR I ISTORIČESKAJA DEJSTVITEL'NOST'. Otvetstvennye redaktory: A. M. Astahova, B. N. Putilov, V. K. Sokolova, Akademija nauk SSSR, Moskva 1965, 328 str.

U ovom zborniku, koji sadrži 14 radova, petnaest autora raspravlja o temi: »Slavenski folklor i historijska stvarnost«. U uvodnoj riječi redakcije ističe se da je problem odnosa narodnoga pjesničkog stvaralaštva prema stvarnosti jedan od aktualnih problema folkloristike i da se taj problem može, odnosno da ga je potrebno izučavati sa različitih stajališta. Ne misli se, kaže se dalje, da su radovi ovog zbornika potpuno osvijetlili sva značajnija i složenija pitanja, nego se smatra da su potrebna opširnija specijalna istraživanja. Cilj je ovoga zbornika da zainteresira folkloriste za navedeni problem te da se istaknu različiti aspekti s kojih se taj problem može rješavati. Većina autora osniva svoja mišljenja na građi ruskoga folkloru, dok trojica (Gusev, Putilov i Sokolova) razmatraju postavljeni problem s komparativno-historijskoga stajališta, služeći se primjerima iz folkloru drugih slavenskih naroda.

U prilogu: »Odnos predaje, legende i priče prema stvarnosti« S. N. Azbelev raspravlja o tom pitanju s gledišta razgraničenja vrsta. Mnogi sakupljači narodnih proznih vrsta, konstatira pisac, nisu razlikovali priču, predaju i legendu, naročito ove dvije posljednje. Pošto je dao historijski prikaz prilaženja ovim problemima, Azbelev se osvrće na definicije ovih vrsta u člancima novog izdanja Velike ruske enciklopedije, nekim monografijama i raspravama, zatim postavlja i odgovara na pitanje: mogu li se predaja i legenda, koje se često uzimaju kao sinonimi, smatrati samostalnim folklornim vrstama različitim od priče. Ako mogu, kaže pisac, onda kakvi objektivni faktori to zahtijevaju, kakva je genetska veza između predaja, legendi i priča i kakve vanjske oznake mogu biti upotrijebljene pri klasifikaciji. Principe naučnog razgraničenja spomenutih vrsta Azbelev nalazi u različitim odnosima prema stvarnosti. Ako, npr., pripovijedač priča o tom kako su neprijatelji pucali u nekoga heroja, ali ga nisu mogli pogoditi te je on ostao živ — to je tipična predaja, ali ako se junak spokoyno izlagao mecima, a zatim skinuo odijelo pa istresao tanad i otišao nepovrijeđen, to je nešto sasvim drugo, dakle legenda. Razlika pak između legende